

a fülke oldala mellé fektették a halottat. A sírok leletben szégyenyek voltak: 2 vaskés, 1 orsógomb, 1 vascsat, 2 vaskés, 1 pár ívelt talpalójú kengyel, 1 bronz-huzaltöredék, 2 vastárgy-töredék és 1 csontból faragott, talán botvégnak tartható tárgy került elő. A sírok a leletek alapján a késő avar kor második felére, azaz a 8–9. századra keltezhetőek. Mindkét sírcsoportot teljesen feltártnak tekinthetjük.

Az ásatás következő korszakát az Árpád-kor jelentette, amely 131 objektummal képviselte magát a területen. A terepbejárás adataival összhangban szinte az egész területen kerültek elő Árpád-kori telepjelenségek. Ebből 4 ház, 86 gödör, 12 szabadban lévő kemence, 2 szabadban lévő tűzhely, 6 kút, 19 árok, 2 pedig a korabeli felszínhez köthető, kerámiával datált állatváz-részlet. Intenzívebb megtelepedést figyeltünk meg az érparti sáv 100 m széles zónájában, valamint a szelvény középső harmadának területén a szarmata temető sávjában. A településszerkezet szórt, tanyás jellegű és a megfigyelések alapján hosszú életű volt. Árkok és kemencék többszöri megújítása utalt erre. A téglalap alaprajzú házak 7,9–10,4 m² nagyok voltak. Mindegyikben 2-2 cölöphely került elő. Két házban padlót, egy házban lejárót, háromnál kiugró kemencét figyeltünk meg. A nagyszámú gödrök döntően tálszerű, ritkábban méhkas, vagy hengeres alakú vermek voltak. A külső kemencék a házaktól távolabb, több esetben nagyobb kerítőárkok oldalához csatlakozva kerültek elő. Hosszú életüket a sütőfelületek többszöri, egy esetben háromszoros megújítása mutatta. A kemencék mellett 2 helyen, a mai felszíntől 30 cm mélyen, az előhumuszolt felszín alatt közvetlenül, a korabeli felszínhez köthető szabad tűzhely átégett sütőfelületére bukkantunk. A telep lakóinak állattartó életmódjára a nagyszámú állatsont mellett többek között egy 22 m átmérőjű, D-ről bejáráttal rendelkező, tagolt aljú karám utalt. Az objektumokban feltárt leletanyag zömét adó kerámia 12–13. századi vonásokat mutatott. Döntően cserépbográcsok és fazekak töredékei kerültek elő. A díszítés nem gyakori.

A régészeti leletanyag a szegedi Móra Ferenc Múzeum raktárába került.

Munkatársak: Nagy Norbert, Takács Gábor, Gyürösi Tímea, Benedek András, Pópity Richárd, Gera Róbert, Németh Dániel, Komjáti Ádám és Füzési István.

Sulyok-tanya (KÖH 52787): Az M43 autópálya Makó–Országhatár szakaszának 57. (korábbi számozással 62.) lelőhelyén 2010. október 14–15. között végeztünk először próbafeltárást. A próbafeltárást 3 kutatószondája a lelőhely 922 m²-nyi területét kutatta meg. Ezen munkák során egy kisebb szarmata kori árokszakasz került elő. A próbafeltárást pozitív eredménye nyomán 2011. szeptember 1. és október 5. között került sor a megelőző feltárást első ütemére. A feltárt terület ekkor 9041 m²-re bővült. Ennek során kiderült, hogy a korábban előkerült árok egy kisebb, 3–4. századi szarmata település D-i szélén található. A Ny-i irányban nyitott bővítés során a nyomvonal középső harmadában és annak É-i széléhez közel újabb szarmata telepobjektumok kerültek elő. A telepjelenségek mellett, a nyomvonal D-i peremén 5 rabolatlan szarmata temetkezésre bukkantunk. A D–É-i tájolású sírok két, K–Ny-i irányú sorban húzódtak a nyomvonal szélén. A délebbre fekvő sorban 3, az É-i sorban 2 sír feküdt. A sírok között kettőben rönkfából vajt koporsó jó állapotban megmaradt maradványát bontottuk ki. A sírokban általános volt az edény melléklet, amelyet a lábhoz, egy esetben a fejhez helyeztek. Ugyanígy mellékletként került

elő több vaskés, orsógomb, orsószárhoz kapcsolódó kampós végű vastüske. Az ékszerek közül a kék színű, lecsapott sarkú üvegyöngyök, borostyángyöngyök, mészkögyöngyök, huzalkarpercecek, egytagú, aláhajlított lábú fibulák, *cyprea* csüngő, ezüsttorques, fűlezett római érmék és fülbevalók érdemelnek említést. A temető leletei alapján a 4. századra kelteztük.

2012. november 20. és december 3. között újabb feltárással kerülhetett sor, amely nyomán a feltárt összterület nagysága elérte a 10962 m²-t. Negyven szarmata korú objektumot tártunk fel. A szarmata telep 3–4. századi objektumai közül 6 ároknak, 25 gödörnek, 1 kútnak, 2 háznak bizonyult. A sírok száma 11-re nőtt. A 2012-es ásatásnak köszönhetően Ny-i irányban megnyugtatóan sikerült tisztázni a lelőhely kiterjedését. Az autópálya nagylaki lehajtó ágában a feltárást nyomán a szarmata telep újabb 2 árka és 2 gödre került napvilágra. A települést határoló árkon túl, attól ÉNy-ra, 20 m-re, a lehajtó ágban, a korábbi temetőtől 250 m-re, ÉNy-ra egy újabb szarmata kori temetőrészlet bukkant elő. A temetőben, 3 sorban, összesen 6 rabolatlan csontváz sirt tártunk fel, amelyből 2 körárkos volt. A koporsós temetkezések közül 1 férfi sírban kitűnő állapotban megmaradt rönkkoporsó maradványát bontottuk ki. A 4 férfi és 2 nő sírjában számos viselethez tartozó ékszert találtunk. A mellékletek között római ezüstérméket, orsókarikát és orsógombot, vaskést és csatot leltünk. Az edényeket minden esetben a lábhoz helyezték. Egy női sírban 2 edényt találtunk. A leletek alapján a temető sírjait előzetesen a 3–4. század fordulójára kelteztük.

A feltárást közben a környéken végzett terepbejárások alapján úgy tűnik, hogy a tanyaszerű település egy jelentős részét feltárhattuk. A szántásban kerámiákat csak a nyomvonalról É-ra találtunk, a nagylaki lehajtó ág közvetlen közelében. A lelőhely terepi adatok alapján közel 400 m hosszú, és 250–300 m széles lehetett.

Az előkerült leletanyag a Móra Ferenc Múzeumban került elhelyezésre.

Munkatársak: Nagy Norbert, Takács Gábor és Gyürösi Tímea ásatási technikusok.

PÓPITY DÁNIEL

56. Csengele, Gyarmati-tanya (Tanya 23.) (KÖH 86219)

(Csongrád megye) Sza, H, Á

2012. május 5-én, Verovszki József (Csengele, tanya 23. alatti lakos) leletbejelentése nyomán helyszíni szemlét végeztünk a Csengelétől 2 km-re, ÉK-re található, egykori Gyarmati-tanyától 100–200 m-re, DK-re fekvő területen. Kierkezésünkkor, a korábban megbeszéltek értelmében, a leletbejelentő átadott egy honfoglalás kori hajfonatkorongot, amely az egyik internetes aukciós oldalon vált ismerté. Elmondása szerint a zöld színű, restaurálatlan korong nagyapja hagyatékából került elő, amit az 1950-es években a tanya előtt elvezető, É–D-i irányú földút K-i oldalán létesített 1 m mély, 2 m széles vízelvezető árok kiásása során találtak. Maga a tárgy egy jellegzetes 10. századi honfoglalás kori készítmény, mely nagy valószínűséggel a század középső harmadában készült, de később még sokáig használatban maradt. Erre utal a tárgy felső ívén látható ezüst függesztőfül – a párjának csak a csonkja maradt meg – mely alapján egyértelmű, hogy egy idő után már nem borszíjjakkal a női hajfonatba erősített – egyébként párban előforduló – hajfonatdíszként, hanem nyakban felfűzve medálként viselték.

A tárgy előlapja ezüstlemezből készült, jellegzetes palmettas motívumokkal díszítették, a minta háttérét pedig aranyozták.¹⁸ Az ezüstlemez merevítésére, illetve a felfüggesztéséhez hátulról egy bronzlemezt erősítettek. A tárgy peremén látható lyukak az egykor a két lemez közé erősített bőr- és/vagy textilszalagokhoz való rögzítést szolgálták. A minta feltehetően egy ún. életfát (pontosabban világfát, tekintve, hogy az életfa valójában keresztény motívum) ábrázol, melynek ágai a világ különböző rétegeit kötik össze az ősi magyar hitvilág szerint. A minta kialakítása sajátos, mivel hangsúlyosan domborították, mely stílus a korabeli ún. Középső-Tisza vidéki, illetve Duna–Tisza közti műhelykör jellegzetes technikája. A levelek peremén megfigyelhető rendkívül finom, sűrű, apró bevagdalások ugyanakkor az egykori mester kiemelkedő szakmai tudásáról és fejlett eszközkészletéről tesznek tanúbizonyságot.

A helyszíni szemle során, a Verovszki József által, a korong feltételezett előkerülési helyeként mutatott területen, valamint annak környékén Árpád-kori és szarmata cserepeket találtunk. Közvetlenül a jó látási feltételeket biztosító szántott rész mellett egy kisebb táblában búza volt, ahol a kedvezőtlenebb látási feltételek miatt csak szórványosan találtunk a felszínen kerámiatöredékeket. A földrajzi viszonyokat tekintve ugyanakkor nyilvánvaló, hogy erre a részre is kiterjednek a telepjelenségek. A dűlőt melletti vízvezető árokban a magas növényzet nem nyújtott megfelelő látási viszonyokat. Ezért a tulajdonossal megbeszéltük, hogy ősszel, gazégetést követően műszeres leletfelderítésre fogunk visszatérni. A terepbejárással azonosított felszíni telep ÉNy–DK-i irányú, 220 m hosszú és 170 m széles, egy jól kivehető domb K-i oldala. A leletek a MFM Régészeti Gyűjteményében kerültek elhelyezésre. A lelőhely korábban nem szerepelt az MFM nyilvántartásában.

Munkatárs: Barczánfalvi Csongor.

TÜRK ATTILA–VARGA SÁNDOR

57. Csór határa (Fejér megye) R, Ró, I

Csór község területén szennyvízhálózat kiépítése során megelőző régészeti feltárást végzett a Szent István Király Múzeum, Csór Község Önkormányzata megbízásából, az alábbi lelőhelyeken.

MRT 1/9. lelőhely (KÖH 22468): 2012. augusztus 22. – szeptember 10. között az érintett nyomvonalon összesen 16 jelenséget tártunk fel: két laza szerkezetű római kori falmaradványt (SE 10.01, SE 10.03), melynek nagyobb részét a szelvény ásása közben elbontotta a markoló. A falak között sötétbarna, iszapos réteg volt megfigyelhető. Továbbá feltártunk 11 gödröt, melyeket a kora rézkorra és a római korra keltezhetünk, valamint 2 újkori, recens gödröt.

Rk templom kertje (KÖH 21775): 2012. augusztus 6–15. között a nyomvonalat a templomtól D-re található Fő tér elnevezésű kis út területén, azzal megegyező irányban nyitottuk meg. Összesen 14 jelenséget tártunk fel. A római korra (3–4. század) keltezhető 2 földbe mélyített épületet (SE 01.02, SE 06.01), 1 árok, 2 oszlophely, 1 szabályos elrendezésű kősor (fal?), 4 gödör. A 3 kővel kirakott járószint – egykori út – közül 1 a római korra tehető (SE 04.04), a többi bizonytalan.

A feltárt jelenségekből több őskori, főként kora rézkorra kel-

tezhető kerámia és pattintott hegy is felszínre került, azonban valamennyi esetben római vagy újkori leletanyag kíséretében. Egyértelműen őskori objektumot nem tudunk megállapítani.

Munkatársak: Prander Péter ásatásvezető; Kiss László, Pásztor Eszter, Ködmön László, Szabó József, Pokrovenszki Krisztián.

POKROVENSZKI KRISZTIÁN

58. Dabas, Dabas (Gyön)

(KÖH 34324)

(Pest megye) Á, Kk

2012. május 3-án dabasi lakosok bejelentést tettek egy 10 darabos, friesachi érmekből álló leletegyüttesről, mely Dabas-Gyön külterületén, szántás után került elő a felszíntől számított 5–10 cm-es mélységből. A leletek az elmondások alapján 10×15 m-es területen koncentráálódtak, egy III. Béla verdefényes ezüst dénár ettől a helyszíntől mintegy 50 m-rel északnyugatabbra került elő, hasonló mélységből. A leleteket a megtalálók beszolgáltatták a PMMI-nek.

2012. május 10-én helyszíni szemlét, terepbejárást és leletmentést végeztünk a megtalálók részvételével. Az érmek előkerülési helyszíne a középkori Gyónnal azonosítható Dabas 32. lelőhely szélén, az eredetileg ismert kiterjedésen kissé túllógva került elő. A lelőhelyen nagyobb mennyiségű 12–14. századi kerámianyagot gyűjtöttünk. Az érmek előkerülésének gócpontjában 2 kutatóárkot nyitottunk kézi erővel. A Ny-i árok 6 m hosszú, 1 m széles volt, az altalaj 60 cm mélyen jelent meg. A K-i árok 6,2 m hosszú és 80 cm széles volt, de csak 40 cm-es mélységig bontottuk ki. A Ny-i árokból 20 cm-es mélységből került elő még egy friesachi dénár, illetve egy bécsi fillér(?) töredéke. A kutatóárok betöltéséből, 40–60 cm mélyen, 2-3 darab 13. századi kerámiatöredék is előbukkant. Régészeti objektumokat nem találtunk.

Az éremlelet pontos helyét az egynapos leletmentés során nem sikerült azonosítani. Az érmeket a friss szántás szórta szét a felszínen, erre utalt előkerülési mélységük is. A leletek a gödöllői régészeti raktárbázisra kerültek.

Munkatársak: Farkas Zoltán, Patay Róbert régészek, Gudmon Sándor, Tóth György önkéntes fémkeresők.

RÁCZ TIBOR ÁKOS

59. Darvas, Berettyó-part 2. (Gátórház)

(KÖH 69449)

(Hajdú-Bihar megye) B, Sza?, I

A „Berettyó védtöltések fejlesztése a Kis-sárréti és a berettyóújfalui ártéri öblözetekben” tárgyú beruházás által érintett területeken régészeti próbafeltárást folytatott a Déri Múzeum. A Berettyó jobb és bal partján összesen 37 kutatószonda kijelölése történt meg a Csökmő és Berettyóújfalú közötti szakaszról készült régészeti hatástanulmány alapján.

A lelőhely Darvastól ÉNy-ra, a települést Fehérgyarmattal összekötő műút Ny-i oldalán, a Berettyó bal partján található. Itt egy középső bronzkori településhez tartozó gödör, valamint – feltehetően szarmata kori temetőhöz köthető – körárok kerültek feltárára. Két gödör és egy körárok korszakhoz kötése bizonytalan a leletanyag hiányában.

Munkatársak: Faur Zoltán, Papp Enikő, Tóthné Andrea régésztechnikusok

HULLÁM DÉNES

¹⁸ Képét lásd: RKM 2011–2014. címlapján.